

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ รายวิชาศิลปะ (นาฏศิลป์)
เรื่อง การใช้นาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
โดยใช้รูปแบบการสอนแบบโครงงาน
The Result Of Learning Management In Fundamental Damatice Art
“Use Of Dramatice Art Vocabulary And Body Language”
Of Mathayomsuksa 2 Students Through Project Method Approach^{*}

อารียา บุตรทา (Areeya Buttha)*

วัชรินทร์ ศรีรักษา (Wacharin Sriraksa)**

จิราภรณ์ วุฒิพันธ์ (Jirapron Woottiphan)***

บทคัดย่อ

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ รายวิชาศิลปะ (นาฏศิลป์) เรื่อง การใช้นาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้รูปแบบการสอนแบบโครงงาน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ รายวิชาศิลปะ (นาฏศิลป์) เรื่อง การใช้นาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้รูปแบบการสอนแบบโครงงานให้มีจำนวนนักเรียนร้อยละ 80 มีคะแนนผ่านเกณฑ์ไม่น้อยกว่า 80 2) ศึกษาทักษะการปฏิบัติทำรายวิชาศิลปะ (นาฏศิลป์) เรื่อง การใช้นาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้รูปแบบการสอนแบบโครงงาน กลุ่มเป้าหมายเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/9 โรงเรียนชุมแพศึกษา อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 ซึ่งกำลังเรียนอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2553 จำนวน 54 คน ได้มาโดยวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้รูปแบบการสอนแบบโครงงาน รายวิชาศิลปะ (นาฏศิลป์) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 8 แผน 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาศิลปะ (นาฏศิลป์) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 20 ข้อ 3) แบบประเมินทักษะการปฏิบัติทำนาฏศิลป์ รายวิชาศิลปะ (นาฏศิลป์) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เป็นการวิจัยแบบยังไม่เข้าขั้นการทดลอง (Pre-Experimental Designs) ใช้รูปแบบการศึกษาเฉพาะกรณีโดยให้ทำการทดลองหนึ่งครั้ง (One-shot case study) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติ โดยหาค่าเฉลี่ย (X) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าร้อยละ

ผลการศึกษา

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ รายวิชาศิลปะ (นาฏศิลป์) เรื่อง การใช้นาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้รูปแบบการสอนแบบโครงงาน

1. ด้านผลการจัดการเรียนรู้ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/9 โรงเรียนชุมแพศึกษา จำนวน 54 คน ที่เรียนในรายวิชาศิลปะ (นาฏศิลป์) มีผลการเรียนรู้ดังนี้ นักเรียนจำนวน 46 คนคิดเป็นร้อยละ 85.19 มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านเกณฑ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80

คำสำคัญ: การใช้นาฏยศัพท์ ภาษาทำนาฏศิลป์ การสอนแบบโครงงาน

Keyword: Use Of Dramatice Art Vocabulary, Body Language, Project Method Approach

* นักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน (การสอนศิลปะ) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

** รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาศิลปะ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาศิลปะ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

2. ด้านทักษะการปฏิบัติทำรายวิชาศิลปะ (นาฏศิลป์) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/9 โรงเรียนชุมแพศึกษา จำนวน 54 คน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 3.70 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.58 ค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับดี

Abstract

The learning management in fundamental dramatic art by art vocabulary and body language of Mathayomsuksa 2 students through project method approach, the purposes of the research were to 1) study the result of learning management through project method approach enables 80 percent of the students to pass at least 80 percent of the criteria 2) study the skill of dancing performances through project method approach. The target group was 54 students from Mathayomsuksa 2/9 at Chumphae-suksa School, Chumphae District, Khon Kaen Province. They were studying the subject during the second semester in the academic year 2010. They were selected by Purposive Sampling. The tools of the research were 1) 8 teaching plans in project method approach, two hours for each plan, totally 12 hours of teaching 2) achievement test 3) assessment for the skill of dancing performances with 5 items of assessment. This research was Pre-Experimental Designs and One – Shot Case Study to study the learning achievement and the skill of dancing performances. Analysis data was statistically analyzed by mean ($\bar{X}$) and standard deviation (S.D.), and percentage.

The result of the research found out that learning management in fundamental dramatic art by art vocabulary and body language of Mathayomsuksa 2 students through project method approach

1. in learning management, 46 of 54 students passed pass at 85.19 percent of the criteria
2. the skill of dancing performances, all students (54 students) were at 3.70 S.D. equal to average mean 0.58 at good level.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดไว้ใน หมวดที่ 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการมาตรา 6 ว่า การศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้ง กาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข การศึกษาที่ก่อให้เกิด คุณลักษณะที่เกิดจากการบริหาร และจัดการเรียนรู้ อย่าง มีคุณภาพ

การปฏิรูปการศึกษาทำให้เกิดพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยเฉพาะมาตราที่ 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความ สามารถในการเรียนรู้ และการพัฒนาตนเองได้ และ ถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้อง

ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและ เติบโตตามศักยภาพ และมาตราที่ 24 ข้อ 1 การจัดกระบวนการ เรียนรู้ จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรม ให้สอดคล้องกับ ความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความ แตกต่างระหว่างบุคคล มาตราที่ 24 ข้อ 3 จัดกิจกรรม ให้ผู้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545)

จากความสำคัญดังกล่าวรัฐจึงกำหนดให้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะเป็น 1 ใน 8 กลุ่มสาระ การเรียนรู้ พื้นฐานที่ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระ การเรียนรู้ศิลปะเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ช่วยพัฒนาให้ ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชมความงาม มีสุนทรียภาพ ความมีคุณค่า ซึ่งส่งผลต่อ

คุณภาพชีวิตมนุษย์ กิจกรรมทางศิลปะช่วยพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม ตลอดจนการนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง อันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552) ผู้วิจัยได้ค้นคว้าศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าความสำคัญของสาระการเรียนรู้นาฏศิลป์ สามารถสรุปได้ว่า สาระการเรียนรู้นาฏศิลป์ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคมแก่นักเรียนแต่สภาพการจัดการเรียนการสอนยังคงมีปัญหาอยู่มาก ส่วนใหญ่เนื่องจากครูผู้สอนขาดความรู้ความสามารถเฉพาะวิชาไม่มีทักษะในการปฏิบัติ ไม่นำเทคนิคการสอนที่แปลกใหม่และเหมาะสม มาสัมพันธ์กับนักเรียน และไม่สามารถสร้างสื่อการสอน ที่มีคุณภาพได้ อีกทั้งการวัดและการประเมินผลไม่ตรงกับจุดประสงค์ของหลักสูตร ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้การเรียนการสอนสาระนาฏศิลป์ไม่ประสบผลสำเร็จ และจากผลการปฏิบัติการเรียนการสอนสาระนาฏศิลป์ วิชานาฏศิลป์ โรงเรียนชุมแพศึกษา อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 25 ที่ผู้วิจัยปฏิบัติการสอน จากการจัดการเรียนการสอนของปีการศึกษา 2551-2552 พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสาระนาฏศิลป์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ของโรงเรียนมีค่าเฉลี่ยร้อยละ 70.45 และ 72.63 ตามลำดับ ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายของโรงเรียนที่กำหนดไว้ (ร้อยละ 80) ผู้วิจัยได้นำปัญหาวิเคราะห์หาข้อบกพร่อง และพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ พบว่าการจัดการเรียน การสอนวิชานาฏศิลป์ยังมีปัญหาอยู่บางเรื่องโดยเฉพาะเรื่อง ภาษานาฏศิลป์ การประดิษฐ์ท่าและนาฏยศัพท์จากปัญหาเกี่ยวกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องนาฏยศัพท์และภาษานาฏศิลป์ ไม่สามารถแสดงท่านาฏยศัพท์และภาษานาฏศิลป์อย่างถูกต้องได้หากนักเรียนไม่มีความรู้ความเข้าใจและไม่สามารถแสดงท่านาฏยศัพท์และภาษานาฏศิลป์ได้อย่างถูกต้องแล้ว นักเรียนก็ไม่สามารถฝึกการรำ ที่ยากขึ้นต่อไปได้เมื่อไม่เข้าใจ นักเรียนก็ไม่สนใจ ไม่ชอบเรียนวิชานาฏศิลป์เกิดความเบื่อหน่าย เพราะคิดว่าเป็นวิชาที่ไม่สำคัญเรียนไปแล้วไม่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ในที่สุดนักเรียน มีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อวิชานาฏศิลป์โดยคิดว่าเป็นสิ่งที่ไม่สำคัญและมีลีลาเชื่องช้าน่าเบื่อหน่าย (บุปผา ประทีปทอง, 2542) แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โครงงาน มีความสอดคล้องกับปรัชญา แนวคิดวิธีสอนที่ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญในการจัดการศึกษาคาดหวัง เป็นมิติใหม่ของการสร้างคนให้มีความรู้ความสามารถในการใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์ เรียนแล้วสามารถนำไปใช้ได้รวมทั้งพัฒนาทักษะทางสังคมในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ความรับผิดชอบ การประสานประโยชน์อย่างเกื้อกูล รู้จักการวางแผนการทำงานและกล้าแสดงออก โครงงานจึงเป็นมิติใหม่ของการสร้างองค์ความรู้ด้วยตัวของผู้เรียน สร้างวิธีการเรียนรู้ของตนเอง และมีความภาคภูมิใจในผลงานที่ปรากฏ โครงงานจึงตอบสนองการเรียนรู้ผู้เรียน เก่ง ดี มีสุข เป็นรูปแบบใหม่ที่เป็นประโยชน์ทั้งผู้สอนและผู้เรียนอย่างแท้จริง (พรณีย์ บัวโต, 2542) จากความสำคัญและปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชานาฏศิลป์ เพื่อให้สอดคล้องกับแนวปฏิรูปการศึกษา กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การฝึกทักษะกระบวนการคิดการวัดผลและการประเมินผลตามสภาพจริงของผู้เรียน ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะนำโครงงานมาใช้กับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เพราะโครงงานเปิดโอกาสให้ผู้เรียน เรียนรู้ตามความสนใจ โดยมีครูคอยช่วยเหลือสนับสนุน และอำนวยความสะดวกให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะในการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองโดยการบูรณาการสาระการเรียนรู้ ได้กับทุกกลุ่มสาระ และโครงงานยังเป็นกิจกรรมที่พัฒนาเด็กยุคใหม่ให้มีความสามารถในการเลือกสรรข้อมูลที่มีอยู่อย่างหลากหลายได้ถูกต้องและเหมาะสมกับระดับและวัยของตนเอง สามารถสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืนที่เรียกว่า เป็นการศึกษาตลอดชีวิต (ลัดดา ศิลาน้อย, 2548) ดังนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ 3 นาฏศิลป์ ที่คาดหวังให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งเป็นการจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

กระบวนการจัดการเรียนรู้เน้นการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จากกิจกรรม และจากการปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้เต็มความสามารถ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน ทำให้สร้างความรู้ได้ด้วยตัวเอง ตลอดจนมีแนวทางในการเรียนรู้เป็นของตนเอง รู้วิธีการเรียนรู้ และเรียนรู้จากแหล่ง การเรียนรู้ต่าง ๆ ได้ตลอดเวลา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำโครงการมาใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาผลการเรียนรู้วิชานาฏศิลป์ เกี่ยวกับทักษะการประดิษฐ์ท่ารำ ให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นตามเกณฑ์ที่กำหนด อีกทั้งเป็นการส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติไทยให้คงอยู่สืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ รายวิชา ศิลปะ (นาฏศิลป์) เรื่อง การใช้นาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้รูปแบบการสอนแบบโครงงานให้มีจำนวนนักเรียนร้อยละ 80 มีคะแนนผ่านเกณฑ์ไม่น้อยกว่า 80
2. เพื่อศึกษาทักษะการปฏิบัติท่ารำ รายวิชา ศิลปะ (นาฏศิลป์) เรื่อง การใช้นาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้รูปแบบการสอนแบบโครงงาน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. นาฏยศัพท์ หมายถึง คำศัพท์ที่ใช้เรียกท่ารำของนาฏศิลป์ไทย ซึ่งเป็นพื้นฐานในการรำรายประกอบ เพลงต่าง ๆ มีชื่อท่ารำตามแบบแผน เป็นชื่อลักษณะท่ารำของไทยหมวดนามศัพท์ ได้แก่ วงบน วงกลาง วงล่าง วงหน้า จีบหงาย จีบคว่ำ จีบหลัง จีบปรกหน้า จีบปรกข้าง ก้าวหน้า ก้าวข้าง ประเท้า ยกเท้า กระทุ้ง และกระดก
2. ภาษาทำนาฏศิลป์ หมายถึง กิริยาท่าทางนาฏศิลป์ที่ใช้แทนการสื่อสาร เป็นอาการที่ผู้กระทำนั้นใช้สื่อให้ผู้ดูทราบว่าตนกำลังทำอะไรอยู่ โดยไม่ต้องเปล่งเสียงและเป็นท่าทางเลียนแบบธรรมชาติ ได้แก่ ร้องไห้ เสียใจ รัก ยิ้ม โกรธ อาย ทิโน่น กล่าวหาญ ยิ่งใหญ่ งาม ยกย่อง สนุกสนาน และแนะนำตัว

3. ทักษะการปฏิบัติทำนาฏศิลป์ หมายถึง การแสดงท่าทางนาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์ วัดได้จากแบบประเมินทักษะการปฏิบัติภาษาทำนาฏศิลป์ นาฏศิลป์ ท้ายแผนการจัดการเรียนรู้แต่ละแผน

4. รูปแบบการสอนโครงงาน แบบประดิษฐ์ หมายถึง กิจกรรมที่จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ เพื่อพัฒนาความรู้ พัฒนาทักษะขั้นพื้นฐานในการแสวงหาความรู้และทักษะขั้นสูงที่จำเป็นในการคิดอย่างสร้างสรรค์ สามารถนำความรู้ ทฤษฎี หลักการหรือแนวคิดมาประยุกต์ใช้ โดยการประดิษฐ์เป็นเครื่องมือ เครื่องใช้สอยต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการเรียนการทำงาน หรือการใช้สอยอื่น ๆ การประดิษฐ์คิดค้น หรือเป็นการประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่โดยที่ยังไม่มีใครทำ หรืออาจมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และดัดแปลงของเดิมที่มีอยู่ แล้วให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ รวมทั้งการสร้างแบบจำลองต่าง ๆ โครงงานประเภทนี้มีการทดลองเพื่อปรับปรุงแก้ไขเป็นระยะ จึงเรียกว่า โครงงานทดลองเชิงพัฒนา โดยมีขั้นตอน ดังนี้

- 1) ผู้เรียนได้เลือกเรื่องการใช้นาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์ในการปฏิบัติทำนาฏศิลป์ ที่ต้องการจะศึกษาด้วยตนเอง
- 2) ผู้เรียนเลือกและหาวิธีการตลอดจนแหล่งของข้อมูลที่หลากหลายด้วยตนเอง
- 3) ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ (เรียนรู้) ด้วยตนเอง
- 4) ผู้เรียนได้บูรณาการทักษะ/ประสบการณ์/ความรู้/สิ่งแวดล้อม รอบตัวตามสภาพจริง
- 5) ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่นและนำความรู้ไปใช้จริง

5. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง คะแนนความสามารถของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในการเรียนรายวิชาศิลปะ (นาฏศิลป์) เรื่อง การใช้นาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์ ซึ่งวัดได้จากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

6. เกณฑ์ 80 / 80 หมายถึง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในการเรียนรายวิชาศิลปะ (นาฏศิลป์) เรื่อง การใช้นาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์ กำหนดให้นักเรียน ผ่านเกณฑ์คะแนน

ร้อยละ 80 ของคะแนนทั้งหมด และมีจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 80

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัยใช้รูปแบบการศึกษาเฉพาะกรณีโดยให้ทดลองหนึ่งครั้ง (One-shot case study) กลุ่มเป้าหมาย เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/9 จำนวน 54 คน ซึ่งกำลังเรียนอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2553 โรงเรียนชุมแพศึกษา อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 ได้มาโดยวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่

1) ตัวแปรต้น การจัดการเรียนรู้รายวิชาศิลปะ (นาฏศิลป์) โดยใช้รูปแบบการสอนแบบโครงงาน

2) ตัวแปรตาม ผลของการใช้แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชานาฏศิลป์พื้นฐานโดยใช้รูปแบบโครงงาน ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการปฏิบัติทำรำ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งได้ดังนี้

1) แผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้รูปแบบการสอนแบบโครงงาน รายวิชาศิลปะ (นาฏศิลป์) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 8 แผน ใช้เวลาทำการสอนแผนละ 2 ชั่วโมง รวมทั้งสิ้น 16 ชั่วโมง

2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชาศิลปะ (นาฏศิลป์) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 20 ข้อ

3) แบบประเมินทักษะการปฏิบัติทำนาฏศิลป์ รายวิชาศิลปะ (นาฏศิลป์) ชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 2

สรุปผลการวิจัย

1. ด้านผลการจัดการเรียนรู้ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/9 โรงเรียนชุมแพศึกษา จำนวน 54 คน ที่เรียนในรายวิชาศิลปะ (นาฏศิลป์) มีผลการเรียนรู้ ดังนี้ นักเรียนจำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 85.19 มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านเกณฑ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80

2. ด้านทักษะการปฏิบัติทำรำ รายวิชาศิลปะ (นาฏศิลป์) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/9 โรงเรียน

ชุมแพศึกษา จำนวน 54 คน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 3.70 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.58 ค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับดี

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการจัดการเรียนรู้ รายวิชาศิลปะ (นาฏศิลป์) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนจำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 85.19 มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาศิลปะ (นาฏศิลป์) เรื่อง การใช้นาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์ มีคะแนนผ่านเกณฑ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ทั้งนี้เนื่องจากนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบโครงงานเป็นการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติและศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ได้เลือกและสร้างกระบวนการเรียนรู้ เรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างลุ่มลึกด้วยตนเองและการร่วมกันระดมความคิดเป็นกลุ่ม โดยใช้วิธีการออกแบบและศึกษาจากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย อีกทั้งสามารถนำผลการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริง โดยผู้สอนเพียงกระตุ้นเพื่อช่วยให้นักเรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็น เกิดความสงสัยและสนใจที่จะหาคำตอบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการสอนของกรมวิชาการ (2544) เกี่ยวกับการสอนโดยใช้กิจกรรมโครงงานเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าและลงมือปฏิบัติด้วยตนเองตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจ โดยอาศัยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์หรือกระบวนการอื่นใดไปใช้ในการศึกษา หาคำตอบในเรื่องนั้น ๆ โดยมีครูผู้สอนคอยกระตุ้นแนะนำและให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียนอย่างใกล้ชิดตั้งแต่ การเลือกหัวข้อที่จะศึกษาค้นคว้า ดำเนินการวางแผน กำหนดขั้นตอนการดำเนินงานและการนำเสนอผลงาน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ เรืองยศ แวดล้อม (2546) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การจัดการเรียน การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4 พบว่าสภาพปัจจุบัน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก การเอาใจใส่ให้นักเรียนรายบุคคล และแสดงความเมตตาต่อนักเรียนอย่างทั่วถึง ด้านการจัด

สิ่งแวดล้อมบรรยากาศที่ปลูกเร้า จูงใจและเสริมแรงให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เต็มตามศักยภาพ การจัดกิจกรรมและสถานการณ์ให้นักเรียนได้แสดงออกอย่างสร้างสรรค์และที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ ปานกลาง คือ การเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการผสมผสานภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้สากล การใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิต โดยร่วมมือกับชุมชนเป็นอย่างดี และการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น

กระบวนการเรียนรู้วิชาศิลปะ (นาฏศิลป์) เรื่อง การใช้นาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์ ผู้วิจัยได้นักเรียนแบ่งกลุ่มตามความสนใจกลุ่มละ 15-17 คน ในขณะปฏิบัติกิจกรรม พบว่า นักเรียนแต่ละกลุ่มให้ความร่วมมือสนใจ และกระตือรือร้นในการปฏิบัติกิจกรรมเป็นอย่างมากสามารถสื่อสาร ผ่านการแสดงรวมทั้งพัฒนารูปแบบการแสดง โดยใช้ความรู้เรื่องนาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงขึ้น

จากผลการวิจัยสอดคล้องกับผลการวิจัยของปฏิวัติ แก้วรัตนะ (2546) ได้ศึกษาผลการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้รูปแบบการสอนแบบโครงงาน ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนมีผลการเรียนรู้ดังนี้ 1) ด้านความรู้ นักเรียนมีคะแนนคิดเป็นร้อยละ 15.50 คะแนนมากกว่าคะแนนตามเกณฑ์ร้อยละ 70 (หรือ 14 คะแนน) 2) ด้านทักษะนักเรียนมีคะแนนคิดเป็นร้อยละ 37.50 คะแนน มากกว่าคะแนนตามเกณฑ์ร้อยละ 70 (หรือ 28 คะแนน) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยนักเรียนมีคะแนนมากกว่าคะแนนตามเกณฑ์ร้อยละ 70 (หรือ 28 คะแนน) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยนักเรียนทุกคนมีคะแนนมากกว่าคะแนนตามเกณฑ์ ร้อยละ 70

สอดคล้องกับผลการวิจัยของสวัสด์ แก้วหล่อน (2546) ได้ศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้รูปแบบการสอนด้วยโครงงาน นักเรียนมีผลการเรียนรู้ ดังนี้ 1) ด้านความรู้ นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 32.75 มากกว่า

คะแนนตามเกณฑ์ร้อยละ 70 (หรือ 28 คะแนน) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ด้านทักษะนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 32.44 มากกว่าคะแนนตามเกณฑ์ร้อยละ 70 (หรือ 28 คะแนน) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ด้านเจตคตินักเรียนมีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 16.75 มากกว่าคะแนน ตามเกณฑ์ร้อยละ 70 (หรือ 14 คะแนน) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนทุกคนมีคะแนนมากกว่าคะแนนตามเกณฑ์ร้อยละ 70

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของแจ่มจันทร์ ทองคุ้ม (2545) ธนวรรธ วัชโสภ (2545) เบญญา ศรีดารา (2545) และประเทือง จันทไชย (2545) ที่ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้โครงงาน พบว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้โครงงานมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน สูงกว่าก่อนเรียน

2. ทักษะการปฏิบัติทำรำ รายวิชาศิลปะ (นาฏศิลป์) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 83.33 มีคะแนนทักษะการปฏิบัติทำรำ มีคะแนนผ่านเกณฑ์ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 80 ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ทั้งนี้เนื่องจากการจัดกิจกรรมโครงงานเป็นการ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ใช้นาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์ในการปฏิบัติทำรำ ที่ต้องการจะศึกษาด้วยตนเอง นักเรียนสามารถเลือกและหาวิธีการตลอดจนแหล่งของข้อมูลที่หลากหลาย ลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองหรือเป็นกลุ่มโดยสร้างสรรค์ทักษะการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้นาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์จากประสบการณ์ความรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่นได้ ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับผลการวิจัยของเบญญา ศรีดารา (2545) ที่ทำการวิจัยเรื่องเปรียบเทียบทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และเจตคติเชิงวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนโดยการทำกิจกรรมโครงงานวิทยาศาสตร์และการเรียนตามคู่มือครูพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยการทำกิจกรรมโครงงานวิทยาศาสตร์และการเรียน ตามคู่มือครู มีทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และเจตคติเชิงวิทยาศาสตร์โดยรวมเพิ่มขึ้นจากก่อนเรียน และนักเรียนที่เรียนโดยกิจกรรมโครงงานวิทยาศาสตร์ มีการพัฒนาทักษะ

กระบวนการทางวิทยาศาสตร์บางด้าน และเจตคติเชิงวิทยาศาสตร์บางด้านสูงกว่านักเรียนที่เรียนตามคู่มือครู และสอดคล้องกับผลการวิจัยของนุจรินทร์ คำแพง (2544) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์และทักษะกระบวนการวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้กิจกรรมโครงงานวิทยาศาสตร์ พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางด้านทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 80 และมีจำนวนนักเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 96.15

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Owen (2002) ได้ทำการศึกษาเพื่อดูว่านักศึกษาฝึกสอนสามารถเชื่อมโยงวาระระหว่างสิ่งที่สอนในรายวิชาระดับอุดมศึกษากับสิ่งที่พวกตนสังเกตเห็นในการฝึกสอนในโรงเรียนในระดับประถมศึกษา พบการวิจัยพบว่า มีเจตคติทางบวกต่อการวิจัย และทฤษฎี การให้กรอบเพื่อนำทฤษฎีไปใช้ สามารถช่วยเหลือนักศึกษาฝึกสอนได้ เมื่อนักศึกษาพยายามนำไปใช้จริง โดยให้กรอบวิธีการสอนแบบโครงงาน

จากการสังเกตการณ์กิจกรรมการดำเนินงานโครงงานของนักเรียนพบว่า การดำเนินงาน ตามขั้นตอนของกิจกรรมโครงงานของแต่ละกลุ่มต้องใช้เวลามากกว่าเวลาที่หลักสูตรกำหนดให้เรียน ในแต่ละชั่วโมง ซึ่งผู้วิจัยได้มอบหมายให้นักเรียนได้วางแผนการปฏิบัติกิจกรรมนอกเวลาเรียนเพื่อให้โครงงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Clark (2001) ได้ทำการศึกษาถึงครู ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 คนหนึ่งในโรงเรียนเขตเมืองใหญ่ ในขณะที่เธอเริ่มเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติการสอนของเธอในการทำการสอนแบบโครงงาน พบว่าสิ่งที่พยากรณ์อุปสรรคที่ครูเผชิญอยู่ในขณะที่ใช้การสอนแบบโครงงาน มีดังนี้ 1) การจัดกิจกรรมที่ทำหายของนักเรียนในกลุ่มเล็ก 2) การวางแผนสำหรับโครงการภายใน

เวลาจำกัดของหลักสูตรที่บังคับ และ 3) การเผชิญกับอุปสรรคจากบรรยากาศภายในโรงเรียนที่มุ่งเน้นการสอนตรงเกี่ยวกับทักษะในการเตรียมตัวสอบ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนรู้

1) การออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบโครงงาน ผู้สอนต้องออกแบบ วางแผนกำหนดหลักฐานการเรียนรู้ที่จะแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนสามารถบรรลุเป้าหมายหรือจุดประสงค์การเรียนรู้ให้ชัดเจน

2) การออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัด การเรียนรู้มากที่สุด ตรงตามความต้องการและความถนัดของผู้เรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้การทำงานอย่างมีส่วนร่วม และเกิดความสุขในการเรียนรู้

3) ในการสอนด้วยรูปแบบโครงงาน ผู้สอนควรแนะนำและจัดการเตรียมข้อมูล แหล่งเรียนรู้ และวิธีการแสวงหาข้อมูล ให้แก่ผู้เรียนให้มากที่สุด เพื่อเป็นการประหยัดเวลาและให้ผลการเรียนรู้เป็นไปตามแผนการดำเนินงานที่กำหนดไว้

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษา และพัฒนาการเรียนการสอนโดยใช้รูปแบบการสอนแบบโครงงานรายวิชา ศิลปะ ในระดับอื่น ๆ

2) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทักษะการปฏิบัติทำร่ำของนักเรียนที่เรียนโดยใช้รูปแบบการสอนกับสื่อหรือวิธีการสอนอื่น ๆ

3) ควรมีการศึกษาและสร้างแผนการจัดการเรียนการสอนโดยใช้รูปแบบการสอนแบบโครงงานกับรายวิชาอื่น ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการฝึกฝน และเรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กรมวิชาการ. (2544). **ปฏิรูปการเรียนรู้ สำคัญที่สุด :สู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : ครูสภาลาดพร้าว.
- _____. (2542). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542**. กรุงเทพฯ : ครูสภาลาดพร้าว.
- แจ่มจันทร์ ทองคุ้ม. (2545). **การศึกษาผลการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์สาระการเรียนรู้ เรื่องกินดีอยู่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเบญจมราชานุสรณ์ที่ได้รับการออกแบบโครงงานโดยใช้กระบวนการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์**. ปรินญานพนธ์ กศ.ม.กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ธนวรรธ วัชโสภ. (2545). **การพัฒนาแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาวิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง การอนุรักษ์ดิน โดยโครงงาน**. รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นุจรินทร์ คำแพง. (2544). **การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์และทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้กิจกรรม โครงงานวิทยาศาสตร์**. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เบญญา ศรีดารา. (2545). **การเปรียบเทียบทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนโดยทำกิจกรรมโครงงานวิทยาศาสตร์และการเรียนตามคู่มือครู**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิตบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- บุปผา ประทีปทอง. (2542). **ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติ ต่อการเรียนรู้ ดนตรี-นาฏศิลป์ของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร**. ปรินญานพนธ์ศึกษามหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ปวิวัติ แก้วรัตน์. (2546). **ผลการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้รูปแบบการสอนแบบโครงงาน**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพลศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ประเทือง จันทไชย. (2545). **การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์และเจตคติต่อโครงงานวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ระหว่างการสอนโดยใช้โครงงานแบบกลุ่มตามสังกัด สัมฤทธิ์ผลทางการเรียน (STAD) และแบบกลุ่มตามความสนใจ**. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พรรณีย์ บัวโต. (2542). **ภาษาอังกฤษโครงงาน**. วารสารวิชาการ, 2(8). กรุงเทพฯ : สำนักพัฒนาคุณภาวิชาการ.
- เรืองยศ แวดล้อม. (2546). **การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4**. ขอนแก่น: รายงานการศึกษาอิสระ ปรินญาศึกษา ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ลัดดา ศิลาน้อย. (2548). **การพัฒนาการเรียนการสอนโดยใช้โครงงาน**. เอกสารประกอบการอบรมปฏิบัติการ เพื่อเสริมสร้างความรู้ด้านสื่อและกิจกรรมการเรียนการสอน. ขอนแก่น: ศูนย์พัฒนาวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สวสดี แก้วหล่อน. (2546). **ผลการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยรูปแบบการสอนโครงงาน**. ขอนแก่น: วิทยานิพนธ์ปรินญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- Clark, Ann-Marie. (2001) **Implementing the Project Approach: A Beginner' s Perspective (Lillian Katz, John Dewey)**. Doctor's Thesis. Illinois : University Of Illinois : University of Illinois at Urbana-Champaign.
- Owen, Pamela Mae. (2002) **Briddging Theory and Practice : Student Teacher Use the ProjectApproach**. Doctor's Thesis. Ball State University.